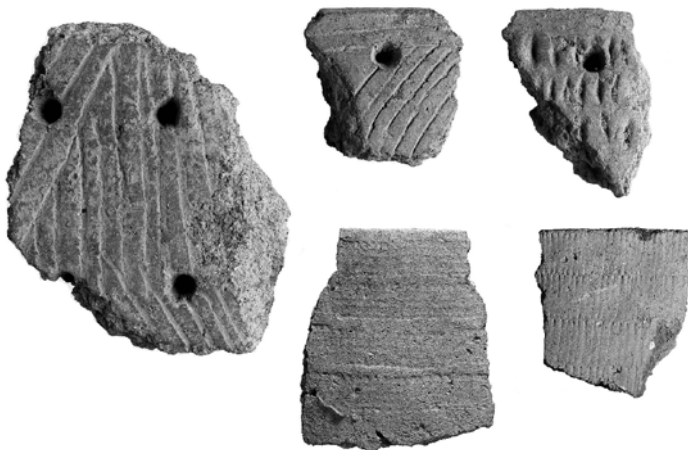

Kuva museoviraston arkistosta: Kerkkoosta, Koskenniemen alueelta löytynyt kivikirves.

Henttalan asuinpaikan käyttöaika on kuitenkin niin pitkä, ettei varmuudella voida sanoa onko paikka ollut yhtäjaksoisesti asuttuna. Varhaisimmat asuinpaikat ovat ajalta, jolloin ei vielä tunnettu keramiikan valmistusta ja käyttöä. Henttalan asuinpaikkaa vastaava, vaikkakin pienempi ensikeraamiselta ajalta oleva kivikautinen asuinpaikka on siitä kaakkoon sijaitseva Sointula. Tämä asuinpaikka sijaitsee 29–31 metrin korkeudessa pienemmän muinaisen jokisuun molemmin puolin. Henttalan asuinpaikan historian kuluessa keramiikkakin tuli tunnetuksi. Henttalan muinaisjäännöksistä on löydetty keramiikkaa, joka kuuluu varhaiskampakeramiikkaan, kampakeramiikkaan ja vieläpä nuorakeramiikkaan. Niin kutsutun neoliittisen ajan kiviesineet ovat jo harvinaisen kauniita ja viimeistelyjä tarvekaluja. Nuoremman kivikauden, jota kutsutaan myös nuorakeramiseksi ajaksi, ihmistoiminnasta kertoo myös irtolöytönä tavatut kiviesineet. Kivikauden lähestyessä loppuaan veden pinta oli jo laskenut lähemmäs nykyisen Porvoonjoen uomaa. Koskenniemen alueelta on peräisin 1950-luvun lopulla talteen otettu upea veneenmuotoinen kivikirves.

Kuten muuallakin Suomessa, kivikauden loppuvaiheessa asutuksen jäljet näyttävät heikkenevän. Pronssikaudelta ja varhaiselta rautakaudelta ei Porvoonjokilaaksostakaan tunneta monia muinaisuuksia kertovia merkkejä. Kuitenkin eräs koko Suomen tunnetuimmista roomalaisaikaisista muinaisjäännöksistä on Porvoon Pikkulinnanmäen kalmisto, joka sijaitsee noin 700 metriä Porvoon linnamäestä jokivartta ylöspäin. Kalmistosta on löydetty paljon

Kuva museoviraston arkistosta: Kerkkoosta löydettyjä saviastian paloja, ylemmät ovat varhaiskampakeramiikkaa ja olaoikealla nuorempaa varhaiskampakeramiikkaa.

pronssikoruja. Saksalan Blåkullasta on löydetty jälkiä keskiaikaisesta asutuksesta. Täältä on saatu talteen myös kaksi rautaista nuolenkärkeä.

Kerkkoosta Henttalankosken rannasta on löydetty roomalaisaikainen keihäänkärki (KM 11 146). Koska kysymyksessä on yksittäinen löytö, ei esineen joutumisesta paikalle voida varmuudella päätellä mitään. Keihäs on voinut joutua hukkaan karkuun päässeen hirven mukana, se voi olla sotaretken jäljiltä jäänyt, tai kysymyksessä voi olla ensimmäinen merkki alueella sijaitsevasta kalmistosta, jota vain ei vielä ole löydetty. Maanviljelys alkoi Etelä-Suomessa varhaisen metallikauden kuluessa, ja on aivan mahdollista että Kerkkoon kylämaisemaan kuuluvat rantaniityt ovat jo varhain joutuneet elantoaan etsivien huomion kohteeksi. Onkin ehkä vain ajan kysymys, koska joku löytää alueen vanhimman kiinteän asutuksen jäljet.

Kerkkoon esihistoriasta ei rautakauden ajalta voida osoittaa tunnettuja tosiasioita. Esihistoriallisen ajan muuttuessa historialliseksi ajaksi alue muodostui Henttalan ja Strömsbergin kartanoista sekä nykyisen Kerko Sportin vierellä sijainneesta ryhmäkylästä. Pelot ja niityt ovat saaneet muotonsa jo ennen kuin ensimmäiset kartoitukset on tehty.

Kerkkoossa on oma linnoitus, jonka alkuperää ei tunneta. Tanhumäeltä löytyy historiallisen ajan linnoituslaitteeksi määritetty kivirakennelma, joka on nykyisin jäänyt syrjään kylän keskusalueista. Aikanaan se on kuitenkin sijainnut paikalla, josta on ollut näköyhteys sekä ryhmäkylään että etelään Porvooseen johtaville niityille. Linnoitus on ehkä jäänyt keskeneräiseksi tai se on rakennettu vain jonkin sotaväenosaston lyhytaikaista yöpymistä varten. Vuonna 1937 museoviraston tietoon tullut linnoituslaite on kuitenkin määritetty ensimmäisen luokan muinaisjäännöksenä. Jonkinlainen avun linnoitteen ajoitukselle antaa se,

ettei kylällä ole säilynyt mitään perimätietoa sen ole-massaolosta. Näin ollen se ei todennäköisesti voi olla peräisin edes 1800-luvulta, jolloin joku sen rakentajan olisi varmasti 1930-luvulla tietoja kerättyä muistanut.

On varmaa, että Kerkkoon kylän alueella on paljon löytymättömiä muinaisjäännöksiä. Kivikautiset löydöt sijaitsevat usein hiekkaisilla etelärinteillä. Paras aika etsiä näkkileipää muistuttavaa keramiikkaa, valkoi-sena hohtavia kvartsi-iskoksia ja kiviesineitä on sa-teella sen jälkeen kun pelto on kynnetty. Rautakau-den löydöt ovat usein vaikeammin havaittavissa ja vaurioituvat väärästä käsittelystä paljon helpommin. Mikäli Kerkkoossa on rautakauden asuinpaikka ja kalmisto, se sijaitsee todennäköisesti peltoauekan piirissä, lähellä nykyisiäkin talon sijaintipaikkoja. Asuinpaikasta tai kalmistosta saattaa kieliä musta tai rasvaiselta tuntuva maaperä. Esihistoriallisesta toi-minnasta kertovat usein myös erilaiset kivikasat ja kuopat, joiden syntytapaa ei tunneta. Esihistorialliset löydöt kuuluvat muinaismuistolain mukaan valtiolle, jota edustaa museovirasto. Löydöistä tulee ilmoittaa Helsinkiin museovirastoon, Porvoon museolle tai esi-merkiksi koulun opettajalle.

KERKKOON KYLÄN ASUTUSHISTORIAA

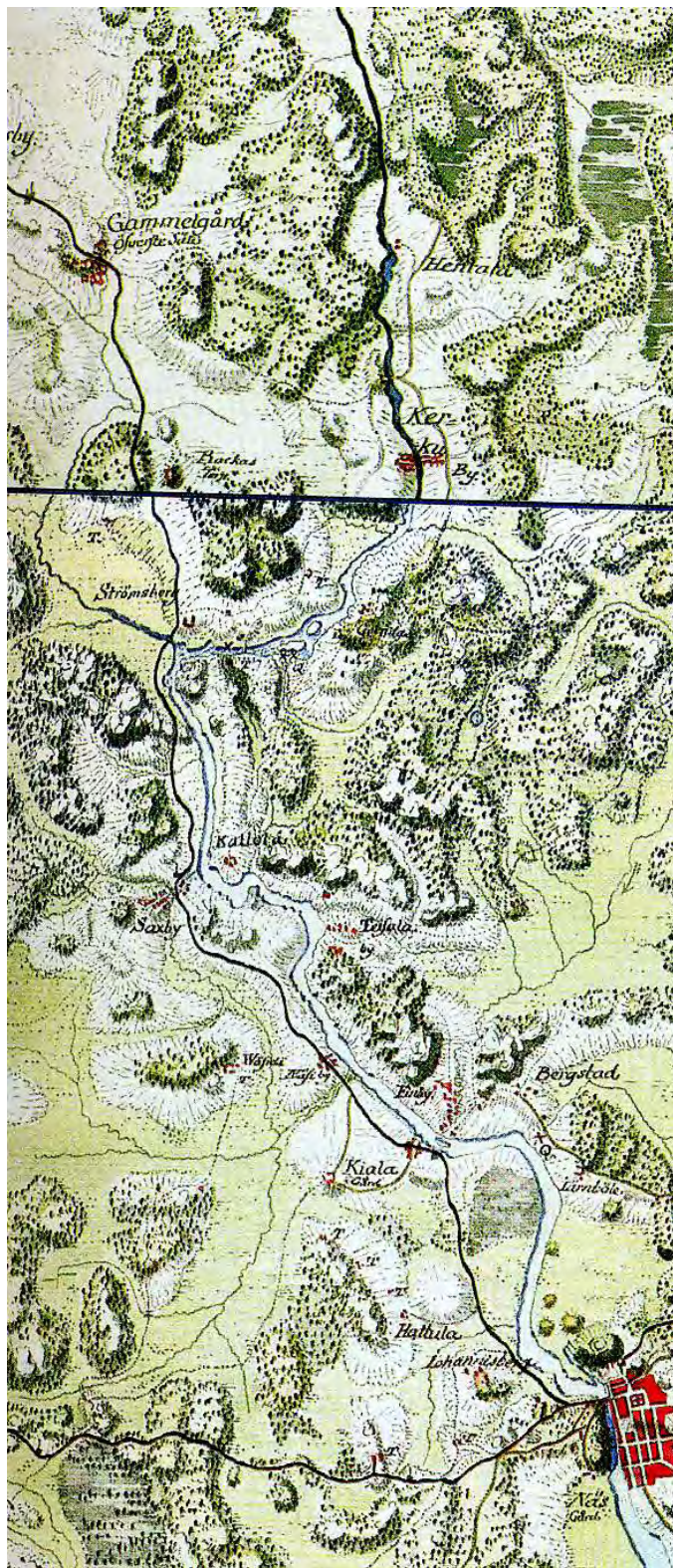
Menneinä aikoina valittiin asuinpaikka maiseman ja maan ominaisuuksien mukaan parhaalle mahdoli-selle paikalle. Etelään viettävä, hiekkapohjainen rin-ne tarjosi lämpimimmän ja nopeimmin kuivuvan pai-kan. Taustalla ja sivustalla antoi kallioinen, moreeni-pohjainen tai soraharjun muodostama mäki suojaa talvisilta koillistuulilta. Vanhoilla viljelyvälineillä pys-tyttiin muokkaamaan vain pehmeitä hieta- ja hiekka-maita. Laitumista olivat parhaita rehevät tulvaniityt. Kala oli tärkeä särvin ja joki- sekä merikalastuksen sesonkiajat liittyivät kalan nousuun.

Keskushallinnon voimistuessa 1500 luvun tienoilla al-koivat hallinnolliset määräykset ohjata rakentamista ja kylien sijoittumista. Jokivarsien ryhmäkylät ovat saattaneet syntyä tiettyyn paikkaan joko edullisen asuinpaikan kasvaessa kyläksi, tai hallinnollisen määräyksen pohjalta. Joissain kylissä on vielä näkyvissä alunperin määräykseen pohjautuva,

Kuva museoviraston arkistosta: Kerkkoosta löytynyt kivitallta.

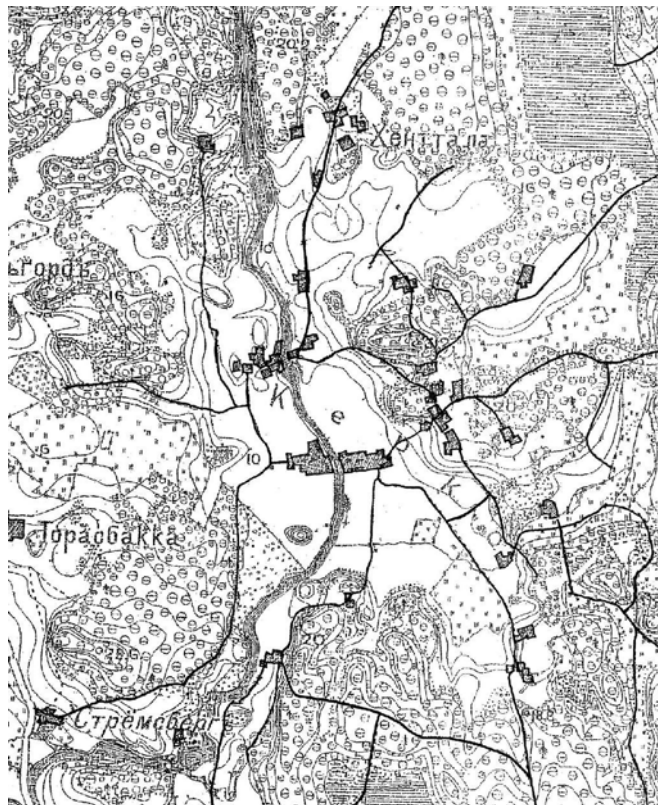
sittemmin rakennusperinteeksi muodostunut tapa sijoittaa rakennus aivan kylänraitin varteen. Viljelyä hoidettiin aluksi yhteisesti, vähitellen jaettiin viljeltävä maa sarkoihin, joista kukin viljelijä vastasi itse.

Ote Kuninkaankartasta, Porvoonjokilaaksosta

Kartta vuodelta 1749 yllä ja vuodelta 1878 alla.

Aivan 1600-luvun lopulla oli useita pahoja katovuosia ja suuri nälänhätä. Pian katovuosien jälkeen oli suuri Pohjan sota sekä isoviha. Paljon tiloja autioitui. Kylä on edelleen tiiviinä ryhmäkylänä joen molemmin puolin, Tukkilan kohdalla on tiloja ja silta. Yksi tila on merkitty rantaan Tanhunmäestä etelään. Henttalassa on säteri, eli verovapaa asuintila, joka varusti armeijaan ratsun. Henttalankoskella on mylly. Vanhoissa kartoissa on merkitty mm. peltojen sarkajako, niittyalueet, humalatarhat ja talojen sijainti sekä viljelyksiä ympäröivät aidat. Karja laidunsi metsissä ja niiton jälkeen myös luonnonniityillä, eikä saanut päästä pilaamaan viljelyksiä.

Valistuksen aikakaudella 1700-luvulla maatalouden edellytykset paranivat tiedon lisääntyessä ja maatalousvälineiden kehittyessä. Maanviljelyä haluttiin helpottaa luopumalla vanhasta sarkajaosta, jossa kylän kaikilla tiloilla oli sarkansa kullakin peltolohkolla. Jokaisen tilan viljelysmaat pyrittiin kokoamaan yhdeksi ainoaksi lohkoksi. Vuoden 1757 asetuksen mukaan isojako oli toimitettava, jos yksikin kylän tilanomistaja sitä vaati. Ilmeisesti viljelysmaita on Kerkkoossa jaettu ja tilakeskuksia siirretty vuosien varrella vähitellen.

Venäläinen kartta vuodelta 1878 osoittaa, että vanhojen kyläalueiden lisäksi on syntynyt varsin tiivis kyläkeskus myös ylös mäelle ja toinen, pienempi Henttalaan. Yksittäisiä tilakeskuksia ovat mm. Rantala, Järvelä, Peltola ja Kakkuri. Latniityntien päässä on kaksi ja Tanhumäelle yksi tilakeskus. Keskeisellä Kerkkoon mäellä ja Henttalassa sijainneet tilat ovat pinta-alaltaan pieniä verrattuna jokilaakson laajoja savipohjaisia niittyjä ja peltoja viljelleihin tiloihin. Myös niiden maaperä on erityyppinen, nimittäin hieta- ja hiekkapohjainen eli hyvin juurikkaiden viljelyyn soveltuva. 1800-luvulla oli perunan ja sokerijuurikkaan viljelystä tullut tärkeitä, mm. Porvoossa sijainneelle sokeritehtaalte tuotettiin sokerijuurikkasta.

Kerkkoossa viimeinen isojakotoimitus tehtiin 1916. Sen seurauksesta rakennustapakin sai uusia piirteitä, sillä 1910-luvulla siirrettiin useita tiloja ja rakennettiin uusia päärakennuksia. Alueella toiminut rakennusmestari Heikki Siikonen suunnitteli useita piirteiltään klassistisia rakennuksia. Samoihin aikoihin kylässä tapahtui suuri muutos 1920-luvulla suksiteollisuuden kehittyessä. Kylälle tuli pieniä asuintontteja ja asuntoloita teollisuudessa työskenteleville.

Kerkkoossa oli sittemmin useita urheiluvälineitä valmistavia tehtaita. Parhaimmillaan oli Karhu Titanilla 300 työntekijää, jotka tekivät töitä kahdessa vuorossa. Kerkkoossa pidettiin markkinoita palkkapäivinä. Urheilu oli merkittävää myös yhteisessä vapaaajan vietossa ja urheilurakentaminen näkyvää: Tanhumäellä oli hyppymäki ja metsämaastoissa pururakennuksia. Kerkkoossa asui monen lajin mestareita.

Maatilojen pihapiirejä ja puutarhoja suunniteltiin

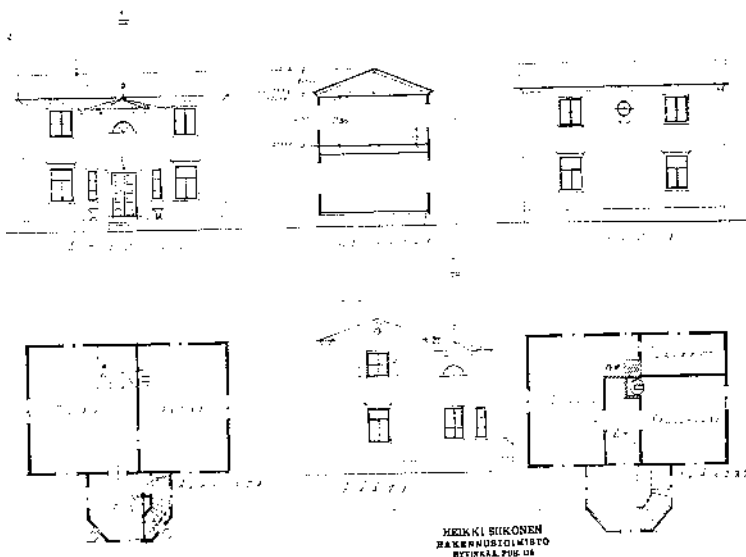
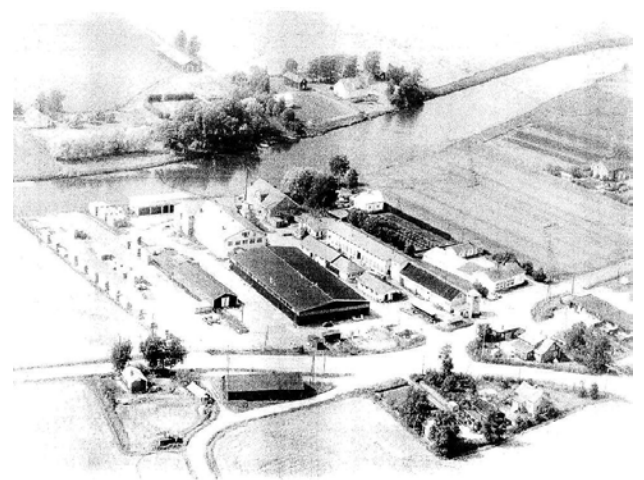
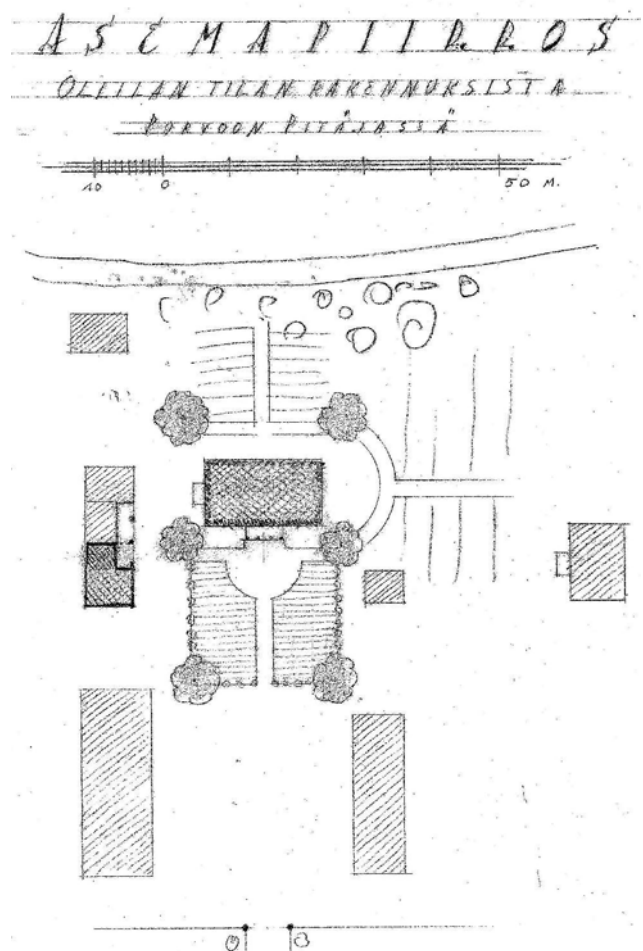
sovittaen klassistinen jäsennys maaston muotoon. Suunnitelmia tilattiin Kerkkooseen myös kuuluisilta arkkitehdeilta, kuten Jaakkolan pihapiirin suunnitelma puutarha-arkkitehti Bengt Schalinilta ja Kerkkoon suksitehtaan suunnitelma arkkitehti J.S Sireniltä, joka suunnitteli esim. eduskuntatalon. Samoihin aikoihin oli koulussa opettajana Aino Pietilä, joka oli puutarhaviljelyyn perehtynyt. Hänen ansiostaan pienilläkin pihalla harjoitettiin kotitarpeeseen puutarhaviljelyä tavallisen perunamaan ja ryytimaan hoidon lisäksi. Koulun puutarha antoi mallia ja varmasti myös auttoi kasvien lisäysmateriaalin levityksessä. Suuremmilla tiloilla oli kiinnostusta vierasperäisten puulajien käyttöön sekä metsänviljelyssä että pihapiirin puustoistutuksissa. Myös pienemmillä tiloilla istutettiin pihapuuksi jalopuita tai siperianlehtikuusia. Näiden 1920- ja 1930-luvulla tehtyjen istutusten puusto näkyy nykyisin komeiksi kasvaneina latvuksia kyläkuvassa ja läheisissä metsänreunoissa. Kerkkoota on mainittu "Suomen Tanskaksi".

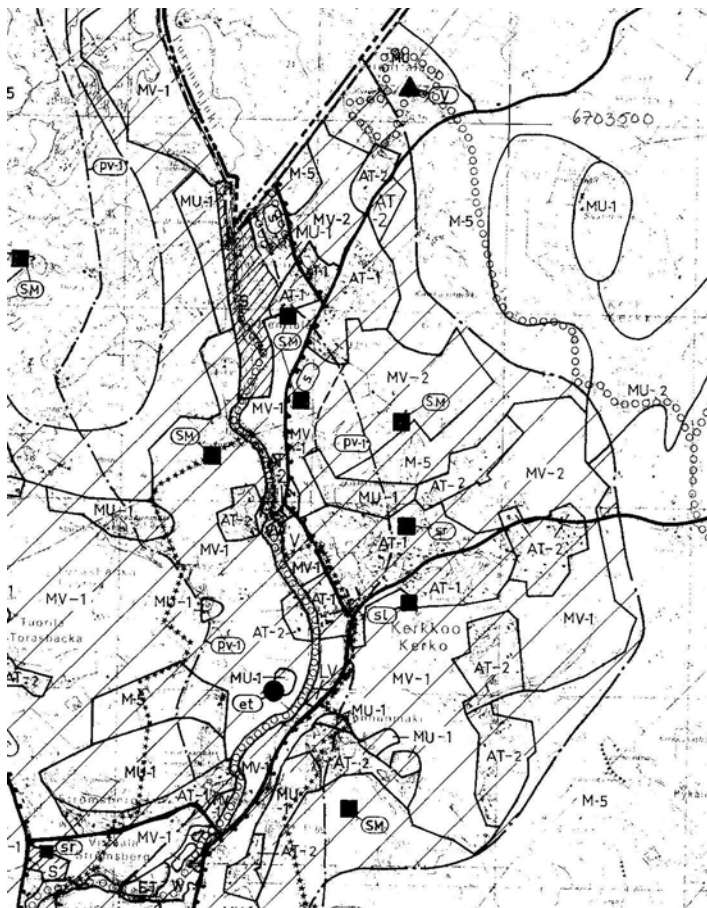
Kuva alla: Heikki Siikosen suunnittelema vaaturimestarin tuvan ja kamarin käsittämän talon laajennuksesta kaksikerroksiseksi. Rakennuksen arkkitehtuuri uudistettiin samalla ajnmukaiseksi. Rakennus sijaitsee Kropsantien verressä.

Kuva yläoikealla: Heikki Siikonen suunniteli myös Ollilan talon. Tässä asemapiirroksessa näkyy puutarhan klassistinen jäsennys. Piirustukseen on lisätty vapaalla kädellä kasvillisuutta joen rantaan, ilmeisesti rantapuustoa.

Kuva oikealla: Arkkitehti J.S Sirenin suunnittelema Kerkkoon Suksitehdas.

Kuva alinna oikealla: Joen varressa sijaitseva tehdas 1980-luvulla. Tehdas rakennettiin osittain vanhan keskiaikaisperäisen kylän paikalle.

YLEISKAAVA OHJAA RAKENTAMISTA

Porvoon maalaiskunnassa valmistui haja-asutus-alueiden osayleiskaava vuonna 1996. Siinä on ositettu neljä toisistaan vähän erillistä kyläkeskuksen aluetta (AT-1) ja niiden laajenemisalueet (AT-2): varsinainen Kerkkoon kylä sekä Tanhumäen, Henttalan ja Ooperinmäen kyläalueet.

Suojelumerkinnöin on yleiskaavaan osoitettu Henttalan kosken alue, kiviakutiset asuinpaikat (SM) sekä vanha tienlinja (s) Kallolasta Henttalaan. Suitteenmäen vieressä on pohjavedenotto ja sille merkitty lähisuoja-alue sekä pohjavesialue. Porvoonjo-kaakon kulttuurimaisema on esitetty harvalla vinoviivituksella. Se on kulttuurihistoriallisesti, maisemallisesti ja luonnonoloiltaan merkittävä alue.

Kerkkoon keskeisille alueille on tehty asemakaava vuonna 1984. Vuonna 2002 käynnistyi asemakaavoitus laajemmalla alueella, joka ulottuu kyläkaupalta urheilukentälle. Kyläalueiden ulkopuolella rakennetaan peltöjen reunamille ja metsiin useita omakotitaloja vuosittain.

Karttaote haja-asutusalueiden osayleiskaavasta

MIELENKIINTOISTA NUMEROTIETOA KERKKOON ASUKKAISTA

Kylämme pinta-ala on n. 20 km² ja asukkaita täällä on n. 800. Asukastiheys on siis n. 40 henkeä per neliökilometri. Kylämme asukkaista lapsia (0-17 v.) on 27 %, aktiivi-ikäisiä (18-64 v.) 62 % sekä eläkeikäisiä (yli 65 v.) 11 %. Miehiä asuu kylässämme hieman enemmän kuin naisia (52 % ja 48 %). Asukkaiden keski-ikä on 36 vuotta. Kylämme on varsin suomenkielinen: ruotsinkielisiä on 7 %.

Asuntoja on kylässämme 320. Suurin osa kyläläisistä asuu pientaloissa (97 %). Asuntojen keskipinta-ala on 92 m² ja yhdessä asunnossa asuu keskimäärin 2,8 henkeä. Asumisväljyys on siten 34 m². Muuttoli-

ke kyläämme on hieman suurempi kuin kylältä pois (12 % ja 11 %). Jonkin verran muutetaan myös kylämme sisällä.

Suurin osa kylämme asukkaista työskentelee Porvoossa, mutta osa myös pääkaupunkiseudulla pääasiassa työntekijöinä ja alempina toimihenkilöinä. Työttömiä on 7 %. Maataloudesta toimeentulonsa saa enää vain 6 % asukkaista. Yritystoimipaikkoja kylällämme on 35 kpl ja työpaikkoja 110. Työpaikkaomavaraisuus on 28 %. Tiedot perustuvat Tilastokeskuksen SuomiCD:n tietoihin vuodelta 2002.

KYLÄSSÄMME TOIMII USEITA YHDISTYKSIÄ

Kerkkoossa toimivia yhdistyksiä ovat mm. Kerkkoon kyläyhdistys, Nuorisoseura, Maatalousnaiset, Kerkkoon urheilijat, Kerkkoon Eskot, Alhon nuoret, Metsästysseura, VPK sekä Suomen Punainen Risti ja Koulun vanhempainyhdistys. Netistä löytyy seurojen yhteyshenkilöiden nimiä. Seurojen voimin hoidettiin ennen paljon yhteisiä asioita ja rakennettiin toimintapaikkoja kuten koulu ja koulun puutarhat, seurantalot, hyppyrimäki, ulkoilumaja ja valaistu hiihoreitti sekä pururadat. Suomen Punaisen ristin Kerkkoossa toimivat henkilöt hoitivat pitkään yhteisiä sosiaalisia asioita, jotka sittemmin ovat siirtyneet kunnan hoidettaviksi.

Kuva: Seuratalo ja kyläkeskusta 1920-luvulla

